

УДК 711

Н.Я.КРИЖАНОВСЬКА, д-р архіт., С.П.ЦИГИЧКО

Харківська національна академія міського господарства

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА У ВЕЛИКИХ І НАЙБІЛЬШИХ МІСТАХ

Проводиться ретроспективний аналіз формування і розвитку ландшафтно-рекреаційних територій у структурі великих і найбільших міст.

На початку ХХІ ст. проблема формування рекреаційного середовища в структурі великих і найбільших міст стала одним з ключових питань, з яким тісно пов'язані екологічна ситуація, умови відпочинку городян (рівень комфортності) та архітектурно-художній образ міста.

Питання комплексної організації міського рекреаційного середовища спеціалісти почали активно розробляти ще з 70-80-х років ХХ ст. Особливу увагу цьому приділяв А.П.Вергунов [2]. В останні роки багато російських авторів (І.Воскресенський, С.Гухман, Б.Бодє, Г.Омельяненко, І.Івашкіна, І.Ільїна та ін.) займаються даною проблематикою, але їх розробки здебільшого спрямовані на формування рекреаційного середовища Москви.

У той же час майже ніхто з авторів у своїх роботах не звертає увагу на зміну вимог до ландшафтно-рекреаційних об'єктів, пов'язаних з соціально-економічними змінами в суспільстві.

Тому метою даної роботи є не лише ретроспективний аналіз міського рекреаційного середовища, а й висвітлення сучасних тенденцій його розвитку.

Історія ландшафтного (садово-паркового) мистецтва сягає багатьох тисячоліть. У різних регіонах і країнах вона мала свої особливості, але усі ландшафтні об'єкти поєднувала одна спільна риса – сади і парки належали виключно правлячій верхівці і доступ до них мало лише обмежене коло людей. Громадських садів і парків, за виключенням давньогрецьких гаїв, в містах не було.

Така ситуація в усьому світі зберігалася до середини ХІХ ст. В цей час США та найрозвиненіші країни Європи (Англія, Франція, Німеччина і т.д.) вже остаточно перейшли від феодального устрою до капіталістичного. Це призвело до значних змін в суспільстві. Одна з них – влаштування не “королівських” парків, а садів і парків загально-го користування [5].

У XIX ст. з'являється міський парк, дійсно пов'язаний з містом, парк, який мав усі складові, необхідні людині для масового використання та відпочинку. Завдяки широкому розвитку містобудування і масштабній реконструкції міст, що проводилася в цей час, з'явилося багато територій, зарезервованих для будівництва парків, скверів і садів. При цьому існувало два шляхи створення парків:

- переобладнання приватних володінь, що збереглися в містах;
- створення нових парків на місцях пустирів, кар'єрів та звалищ.

Таким чином, у великих містах виникло багато нових парків (парк Бют-Шомон в Парижі, Беттерсі-парк у Лондоні тощо) [2].

Спочатку підхід до організації міських парків у Європі та в США дещо відрізнявся. Принципом європейського, чи так званого “англійського” саду було штучне формування романтичного пейзажу. У США нові тенденції паркобудування пов'язані з творчістю Ф.Олмстеда, який є автором Центрального парку в Нью-Йорку. Ідея Олмстеда полягала в збереженні ділянки недоторканої природи в центрі урбанізованого району і її показ з найкращих оглядових точок.

З цього починається історія міських громадських парків. Нові парки були різноманітними за своїм виглядом, стилістичними характеристиками та функціональним призначенням. До таких характерних для парків функцій як відпочинок і розваги додався спорт. З'явилися також виставкові території, а в деяких випадках створювалися спеціалізовані виставкові парки, призначені здебільшого для проведення Всесвітніх виставок.

Та все ж таки до кінця другої світової війни ландшафтна організація міст відбувалася традиційним шляхом. Лише з середини XX ст. в ландшафтному розвитку міст почався новий важливий період. Він пов'язаний з різким зростанням рівня індустріалізації. Швидкий розвиток промисловості призвів до стрімкого збільшення кількості міських жителів і, таким чином, до збільшення відвідувачів парків. До того ж стан екології в центральній частині великих міст з кожним роком погіршувався. Тому в межах історичних ландшафтів знаходилися лише прогулянкові маршрути, а для інших видів відпочинку створювалися спеціальні зони на периферії міста. Це значно розширило типологію парків. Засновувалися спортивні парки (парк Трамбле в Парижі, Олімпійський парк в Мюнхені), дитячі (парк Гренхен в Цюриху, “Дитяча країна” в Токіо та “Дісней-Ленд” у Флориді), виставкові, парки атракціонів, аквапарки тощо. В межах міста знаходилися, як правило, багатофункціональні парки чи, як вони називалися в СРСР, парки культури і відпочинку [2].

Саме з середини ХХ ст. активно починають вестися розмови про повноцінне використання рекреаційного потенціалу міських ландшафтних об'єктів. Той факт, що природно-ландшафтна складова почала розглядатися як обов'язковий елемент рекреаційного середовища, сприяло значному збільшенню кількості зелених насаджень у структурі великих і найбільших міст [4]. З'явилися концепції організації в містах не лише окремих парків, а загальноміських рекреаційних систем – розгалуженої мережі ландшафтних територій, пов'язаних між собою або розташованих на невеликій відстані одна від одної. Тобто відбувся перехід від хаотичної до цілком свідомої організації міського рекреаційного середовища. У багатьох містах були створені водно-зелені периметри, що значно покращили екологічну ситуацію та умови відпочинку населення [3].

Та вже наприкінці ХХ ст. до ландшафтних об'єктів у структурі найбільших міст починають висуватися нові вимоги, пов'язані з підвищенням рівня життя громадян та ситуацією в суспільстві. З'явилася тенденція до забезпечення можливості відпочинку в природному середовищі безпосередньо поблизу житла, міста роботи чи навчання, а також збагачення функціонального наповнення рекреаційних територій.

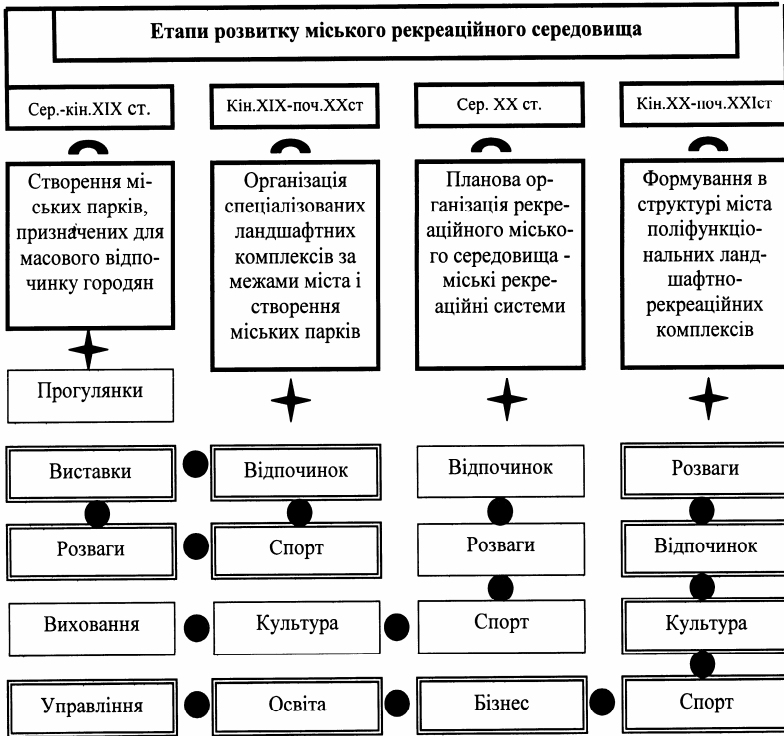
У структурі міста почали формуватися принципово нові ландшафтно-рекреаційні території. Головною їх особливістю стало те, що природною складовою поєднувалися в єдине ціле різноманітні за призначенням об'єкти: житлові будинки, навчальні, розважальні, спортивні, торгівельні, бізнесові та адміністративні центри [1].

Тобто, ландшафтно-рекреаційні території в структурі найбільших міст розглядаються вже не лише як окремі зони, а як своєрідна “тканина”, що поєднує собою всі процеси життєдіяльності міста.

У результаті проведеного дослідження визначені основні етапи розвитку міського рекреаційного середовища (рисунок):

- 1-й етап (сер.- кін. ХІХ ст.) – характеризується створенням міських парків, призначених для масового відпочинку городян;
- 2-й етап (кін. ХІХ - сер. ХХ ст.) – створення міських парків відпочинку та організація на периферії міста чи за його межами спеціалізованих парків (дитячих, спортивних тощо);
- 3-й етап (сер. ХХ ст.) – комплексний підхід до ландшафтно-рекреаційної організації міського середовища;
- 4-й етап (кін. ХХ - поч. ХХІ ст.) – формування в структурі міста поліфункціональних ландшафтно-рекреаційних систем, де навколо природного ядра зосереджуються інші функції (розваги, торгівля, бізнес, спорт, освіта тощо).

Детальне вивчення питання розвитку міського рекреаційного середовища дасть змогу на науково обґрунтованій основі вирішувати сучасні проблеми формування ландшафтно-рекреаційних територій в містах.

- 1.Быльский Д.И. Новый взгляд на сад: Сад сегодня // Архитектура и строительство России. – 1997. – №10. – С.4-20.
- 2.Вергунов А.П. Ландшафтное проектирование. – М.: Высшая школа, 1991. – 240 с.
- 3.Горохов В.А., Лунц Л.Б. Парки мира. – М.: Стройиздат, 1985. – 28 с.
- 4.Ерохина В.И. Озеленение населенных мест. – М.: Стройиздат, 1987. – 480 с.
- 5.Ожегов С.С. История ландшафтной архитектуры. – М.: Стройиздат, 2003. – 231 с.

Отримано 28.04.2005